

Ptactvo okolí Třebíče

(se zaměřením na vodní druhy)

TOMÁŠ GRIM

Okolí Třebíče je jedním z pěkných koutů Českomoravské vysočiny přítažlivých nejen pro rekreanty, ale i obdivovatele přírody. Také zájemci o ornitologii by si přišli na své, kdyby sem zavítali. Většina z nich se ale zaměřuje na atraktivnější oblasti na samém jihu Moravy. O tom svědčí velice málo publikovaných zpráv o místní ornitofauně. Vlastně se jedná jen o dvě práce — Havlínovu, který se zdejším ptactvem zabýval na přelomu čtyřicátých a padesátých let (své výsledky publikoval v roce 1951 ve Sborníku Přírodovědeckého klubu v Třebíči) a o informace uvedené v souborné publikaci ing. Fialy z roku 1966 (Rozšíření vodního ptactva na Českomoravské vrchovině). To je myslím škoda. Na první pohled se zde ornitolog nesetká s žádnými raritami, ale o tom, že tuto oblast stojí za to sledovat, svědčí např. první prokázané hnízdění slavíka modráčka středoevropského právě nedaleko Třebíče. Proto bych se rád alespoň stručně zmínil o druzích ptáků, které jsem v okolí Třebíče pozoroval v letech 1989 až 1992.

Již při letmém pohledu na mapu je nápadný velký počet rybníků v blízkosti Třebíče. Ty byly již dříve hojně obsazeny ptactvem a dodnes naštěstí nedošlo k opravdu výraznému snížení významu této lokality. Změny, ke kterým na třebíčských rybnících došlo, souhlasí s trendy změn početnosti druhů v celostátním měřítku.

V posledních čtyřech letech jsem sledoval celkem 41 rybníků v blízkosti Třebíče, které jsou odvodňovány potoky Ptáčovským, Klapovským, Mlýnským, Stařečským do řeky Jihlavy. Sledovaná oblast má plochu asi 5000 ha, z toho je 168 ha rybníků. Největší z nich jsou Velký Bor (22,7 ha), Valdíkuvský (16,7), Opatský (12,9), Steklý (11,8) a Pastvištní (11,4). Další významné rybníky jsou především Starý a Nový Ptáčovský, Podlipský, Malý Bor a Velká Štěpnice. V době mého pozorování bylo ze 41 rybníků 27 obsazeno hnízdicím vodním ptactvem, a to celkem 17 druhů. Dalších 34 vodních druhů jsem zastihl na tahu nebo jsem neprokázal jejich hnízdění. Kromě toho jsem pozoroval 65 druhů ptáků, kteří nejsou vázání na vodní prostředí.

Z potápek zde hnízdí tři druhy. Potápka roháč zde hnízdila v roce 1990 v počtu dvou párů, rok na to jich bylo pět (a dalších pět, které nezahníz-

dily). Letos nezahníždil ani jeden pár. Potápka malá je běžnějším druhem (letos osm hnízdících párů) a potápka černočrká hnízí v počtu pěti párů.

Snad každý návštěvník Třebíče si všiml hnízdících čápů bílých na vrcholu starého továrního komína. Hnízí zde každoročně, jen v roce 1991 se jim to nepodařilo. Další pravidelnou hnízdí lokalitou je komín ve Vladislavi, kde můžeme čápy vidět na hnízdě přímo z vlaku. Kromě toho také čápi hnízdili na statku Topol jižně od Náramče. V roce 1991 bylo hnízdo z komína strženo a vedle něj postavena umělá hnízdí plošina, kde ale čápi nevyhníždili. Zajímavé bylo pozorování předčasného přiletu čápů do Třebíče už v únoru roku 1990.

Běžným druhem na většině rybníků je kachna divoká. Březňáčka zde i zimuje na řece Jihlavě, která zůstává i při nízkých teplotách rozmrzlá. Důležité je hnízdění málo hojně kopřivky obecné. Na rybníku Záhume-nice zahníždil v roce 1991 jeden párek a vyvedl šest mladých a v roce 1992 jsem na stejném rybníce zaznamenal samici s osmi mladými. Hoj-nými druhy jsou polák chocholačka a polák velký, kterých se na rybní-cích zdržuje i mnoho nehnízdících. Výrazným druhem je labuť velká, která na řece setrvává i v zimním období. Letos zahníždily čtyři páry, které vyvedly celkem 15 mladých labutí.

Jediným vodním dravcem, který na třebíčských rybnících hnízí je mo-ták pochop. Hníždil zde již v roce 1988 a také v každém následujícím roce (Kunstmüller in litt.). Jeho hnízdo jsem našel v roce 1991 u ryb-níka Velká Štěpnice. Z původně čtyř mláďat byla úspěšně vychována dvě, která jsem pozoroval v letu na konci srpna. I v tomto roce jsem viděl dvě již vylétaná mláďata u rybníka Podlesního.

Z chřástalovitých ptáků je nejhojnější a také kromě slípky zelenonohé jediný hnízdící druh lyska černá. V roce 1991 hnízdilo v oblasti 47 párů, letos to bylo již 94 párů, které vyvedly 268 mladých. Již zmíněná slípka zelenonohá zahníždila v roce 1990 na Malé Štěpnici (byl pozorován jeden dospělý jedinec s mládětem).

Zvláště na jaře si návštěvník třebíčských rybníků nemůže nevšimnout pronikavého volání čejky chocholaté, jakési „vodní sojky“. Zdržuje se okolo rybníků často ve velkých počtech, ale hnízdění se mi podařilo pro-kázat jen v roce 1990 na Starém Ptáčovském rybníce. Totéž platí pro ku-líka říčního. V minulém roce jsem na bahně Malého Boru sledoval celkem 18 mláďat tohoto druhu, ale až po hnízdním období, takže se jedná pouze o pravděpodobné hnízdění. Také bekasina otavní hnízdila jen je-denkrát na Starém Ptáčovském rybníce v roce 1990 — zaznamenal jsem jednu rodinku se třemi mláďaty.

Z pěvců hnízí jen dva druhy. Prvním je známý konipas bílý a druhým naopak velice málo známý slavík modráček středoevropský (viz. Naším krajem 4/1991), který na našem území začal hnízdit až v poslední dekádě.

Z nehnízdících druhů je celkem početná volavka popelavá, kterou často můžeme vidět lovit na místních rybnících. Za neobvyklé se dá považovat pozorování bukáčka malého na jaře roku 1990 na Starém Ptáčovském rybníku. K vzácným druhům patří i čápi černí, které jsem sledoval v červenci 1990 na Velké Štěpnici. Byli to tři mladí a dva dospělí čápi černí při sběru potravy — pravděpodobně rodinka. Také v pozdějších letech jsem několikrát viděl tento druh poletovat v okolí Třebíče. To by mohlo nasvědčovat tomu, že někde v okolí hnízdí.

Také některé vzácnější vrubozubé ptáky můžeme zastihnout na tahu — např. čírku obecnou a modrou, lžičáka pestrého nebo husu velkou.

Ojedinelá jsou pozorování chřástala polního a vodního v blízkosti Starého Ptáčovského rybníka.

Mnohem hojněji se ale vyskytují různé druhy vodoušů — šedý, rudonohý (dříve zde dokonce hnízdl), bahenní a kropenatý. Z bahňáků byli zastiženi také písek obecný, břehouš černoocasý, jespák bojovný, koliha velká a dokonce i kulík písečný.

Velice hojným, ale nehnízdícím druhem je racek chechtavý, na tahu jsem viděl i racka malého a rybáka obecného (oba druhy na Starém Ptáčovském rybníce v roce 1990).

Ze srostloprstých se vyskytuje jen ledňáček říční — zaznamenal jsem ho v prosinci 1990 na řece Jihlavě v Třebíči.

V prosinci 1990 jsem tamtéž viděl skorce vodního. Ze cvrčilek byly pozorovány všechny tři u nás se vyskytující druhy — cvrčilka říční, zelená i slavíková. Rákosníci jsou tu celkem rozšíření, ale jejich hnízdění jsem neprokázal. Jen rákosníka proužkovaného jsem sledoval při stavbě hnízda, ostatní (velkého, obecného a zpěvného) jsem zaznamenal častěji. Na tahu byli zastiženi také konipas luční a horský a moudivláček lužní. Strnada rákosního jsem slyšel na Nohavičce, Velké Štěpnici a Starém Ptáčovském rybníce, kde se samci i samice zdržovali po celou hnízdní dobu, ale hnízdo jsem nenašel.

Z dravců je běžné káně lesní a poštolka obecná, dále jsem zaznamenal káně rousné, ostříže lesního, krahujce obecného a jestřába lesního. Za zmínku jistě stojí záznam křepelky obecné u Hostákova v roce 1990 nebo páрку žluvy hajní v roce 1991 u Malého Boru. Vzácný je i bramborníček černohlavý, který vyhnízdil v minulém roce u Starého Ptáčovského rybníka. Jako všude na našem území se i zde vyskytují různé druhy sýkor, pěnic, červenka obecná, hýl obecný, zvonohlík zahradní, rehek domácí, strnad obecný, stehlík obecný, čížek lesní, brhlík lesní, pěnkava obecná, střízlík obecný, bramborníček hnědý, zvonek zelený, straka obecná, sojka obecná, vrána šedivka a mnoho dalších.

Jak je vidět, tak i tato dosud opomíjená oblast stojí za návštěvu ornitologa, který zde najde mnoho zajímavého.